

The effectiveness of coloring art using step by step drawings on self-esteem of educable retarded children

Rasoul Habibi¹, Ahmad Borjali², Afshin Taiebi³

1- Master of Clinical Psychology, Department of Clinical Psychology, Karaj, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

2- Associate Professor of Clinical Psychology, Karaj, Islamic Azad University, Karaj, Iran (Liable Author)

3- Clinical psychology lecturer, Karaj, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

Abstract

Introduction: Mentally retarded children respond less to conventional therapies than normal people. Therefore, art therapy allows these children to express their emotion by an intermediary instrument which causes increase of adaptability and self-esteem.

Purpose: The aim of the present study was to evaluate the effectiveness of coloring art using step by-step drawings on self-esteem of educable retarded children.

Method: The current research was a type of quasi-experimental study with non-equivalent groups (pretest, posttest) design. The population consists of all educable mentally retarded children were studying at especial schools of Tehran city in academic year 2013. The multistage random sampling method was used to determine the research sample size. Finally, from 20 educable mentally retarded students, 10 students were classified into the experimental group and 10 students were included in the control group. The Cooper-Smith's self-esteem scale (filled by the students' parents and teachers) and step-by step coloring drawings were reared by the researcher were utilized in order to increase the educable mentally retarded students' self-esteem. The Cooper-Smith scale concentrates on increase of self-esteem. And in the inferential statistics section have been used from pre-test and post-test differential average and then T student test between two groups.

Results: The results indicated that step-by step coloring drawings positively affect the educable mentally retarded students' self-esteem.

Conclusion: Mentally retarded children are aware of their differences with others and forgetfulness verbal fields is more obvious than practical fields. Another common feature of them, is the impaired communication abilities, so they respond to common treatments less so it make the necessity of using art more obvious

Key word: Effectiveness, Coloring art, Using step by-step, Drawings, Self-esteem, and Educable retarded children

اثربخشی هنر رنگآمیزی با استفاده از نقاشی‌های مرحله‌ای بر عزت نفس کودکان عقب-

مانده ذهنی آموزش پذیر

رسول حبیبی^۱، دکتر احمد برجعلی^۲، دکتر افشین طیبی^۳

۱. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، گروه روان شناسی بالینی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
۲. دانشیار گروه روان شناسی بالینی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول)
۳. مدرس روانشناسی بالینی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

چکیده

مقدمه: کودکان عقب مانده ذهنی نسبت به افراد عادی کمتر به درمانهای رایج جواب می‌دهند، لذا هنر درمانی به این نوع کودکان اجازه می‌دهد تا هیجانات خود را به وسیله‌ی یک واسطه بیان کنند که باعث افزایش سازگاری و عزت نفس آن‌ها نیز می‌شود.

هدف: هدف از این تحقیق تعیین اثر بخشی هنر رنگآمیزی با استفاده از نقاشی‌های مرحله‌ای بر عزت نفس کودکان عقب مانده ذهنی آموزش پذیر بود.

روش: تحقیق از نوع آزمایشی، با طرح پیش از آزمون-پس از آزمون با گروه گواه انجام شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل عقب مانده ذهنی آموزش پذیر که در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ در مدارس استثنایی شهر تهران مشغول به تحصیل بودند می‌باشد. روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای است. که از تعداد ۲۰ دانشآموز در دسترس به صورت تصادفی ۱۰ نفر در گروه آزمایش و ۱۰ نفر در گروه کنترل جای گرفتند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش مقیاس عزت نفس کوپر اسمیت و نقاشی‌های رنگآمیزی مرحله‌ای محقق ساخته بود. داده‌ها با استفاده از آزمون t استیوودنت و به کمک نرم افزار SPSS نسخه ۲۱ تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که رنگآمیزی مرحله‌ای بر روی عزت نفس کودکان عقب مانده ذهنی آموزشپذیر تاثیر دارد. **نتیجه‌گیری:** عقب مانده ذهنی به ویژه عقب ماندگان خفیف و متوسط از تفاوت‌های خود با دیگران آگاهی دارند و فراموشی در زمینه‌های کلامی بیشتر از زمینه‌های عملی در آنها مشهود است. از ویژگیهای مشترک دیگر آنان، اختلال در توانمندی‌های ارتباطی است لذا این افراد نسبت به درمانهای رایج کمتر جواب می‌دهند و همین ضرورت استفاده از هنر را آشکارتر می‌کند.

کلید واژه‌ها: رنگآمیزی، نقاشی‌های مرحله‌ای، عزت نفس، کودکان عقب مانده ذهنی آموزشپذیر

مقدمه

نتیجه در پاسخ پرسش‌های آمارگیران حاضر نیستند اظهار کنند که یکی از اعضای خانواده آنها دچار معلولیت است. بررسی علل عقب ماندگی ذهنی در ایران عدم توافق والدین، سطح سواد آنها و مسایل اقتصادی، رابطه معناداری را با عقب ماندگی ذهنی نشان داده است. (بنی‌جمالی و احدی، ۱۳۶۹)

افراد عقب مانده ذهنی نسبت به افراد عادی کمتر به درمانهای رایج جواب می‌دهند؛ لذا هنر درمانی به این نوع کودکان اجازه می‌دهد تا هیجانات خود را به وسیله‌ی یک واسطه بیان کنند که در واقع باعث افزایش سازگاری و عزت نفس آنها نیز می‌شود. (لینچ-چوسا، ۲۰۰۹) اهمیت عزت نفس یا ارزشیابی شخص از خود، یکی از مهمترین عوامل در تحول روانی فرد است. بدون تردید، افرادی که از عزت نفس بالا برخوردارند، تصویر خوب و مثبتی از خود دارند و از بسیاری جهات با افرادی با عزت نفس پایین، متفاوت هستند.

چونکه اهداف بالاتری را انتخاب می‌کنند، اضطراب کمتری دارند، فشار روانی کمتری را تجربه می‌کنند، به شکست و انتقاد، کمتر حساس هستند، احساس کنترلی بیشتری دارند، یعنی کمتر از احساس درماندگی رنج می‌برند، تمایل بیشتری به مشکلات و تمایل رویارویی با مشکلات و جستجو بیشتری به کوشش و جستجو دارند، یعنی کنگکاوی بیشتری نسبت به خود و محیط نشان می‌دهند. به طورکلی، افراد برانگیخته‌ای هستند که نه فقط شایسته‌اند، بلکه نگرش مثبتی نسبت به خود دارند.

سلامتی روانی اقشار مختلف یک جامعه از مهمترین و اساسی‌ترین نیازهایی است که باید مورد توجه قرار گیرد. بر اساس آمارهای منتشر شده از طرف سازمان جهانی بهداشت (WHO) بیش از ۱۲۰ میلیون نفر از مردم جهان از عقب ماندگی ذهنی رنج می‌برند. کودکان عقب مانده ذهنی، گروهی از کودکان استثنایی هستند با اختلالات هیجانی، رفتاری و ویژگیهای منحصر بفردی که مختص این نوع کودکان است؛ یکی از ویژگیهای مشترک که میان بسیاری از کودکان کم توان ذهنی وجود دارد اختلال در توانمندی‌های ارتباطی است.

مطابق آمارهای تایید شده ازما نهای بین‌المللی از جمله یونسکو به طور متوسط حدود ۱۲ درصد از کودکان و دانش‌آموزان سنین مدرسه رو (۷ الی ۱۸ سال و یا ۶ الی ۱۸ سال) نیاز به بهره‌گیری از برنامه‌های آموزشی استثنایی دارند. متاسفانه توسعه نیافتگی و سطح پایین خدمات بهداشتی موجب شده است که ۸۰ درصد این افراد در کشورهای جهان سوم جای بگیرند و از هر ۱۰ نفر آنها ۸ نفر زیر خط فقر باشند. براساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ نزدیک به یک میلیون و پنجاه هزار نفر از هموطنان دچار معلولیت هستند. از طرف دیگر برخی از کارشناسان آماری معتقدند که آمار واقعی معلولیت در ایران بیشتر از این است، زیرا در روستاهای و شهرهای کوچک، برخی خانواده‌ها معلولیت را نوعی نقص برای کل خانواده می‌دانند و در

در مورد شخصیت را فراهم سازد.

بطور کلی هنر:

الف: باعث رشد مهارت فرد برای ابراز عقاید و احساسات به دیگران می‌شود.

ب: فرصتی را برای فرد فراهم می‌کند تا به وسیله آنچه که پدید می‌آورد به بیان خویشن بپردازد.

ج: از آن جایی که هیچ درست و نادرستی درباره آنچه که خلق می‌کند وجود ندارد؛ لذا برای فرد می‌تواند منشاء کسب موفقیت شده و عزت نفس او را افزایش دهد (اظهری، ۱۳۷۹)

قابل ذکر است اطلاعاتی که از این طریق بدست می‌آیند به دوره کودکی محدود نمی‌شوند و معانی رمزی آنچه به تصویر کشیده می‌شود برای بزرگسالان نیز صادق است و می‌توانند اطلاعاتی درباره شخصیت آنها نیز در اختیار ما قرار دهند. خطوط ترسیمی با ما سخن می‌گوید و در نهایت به آزاد سازی نیروهای نهفته می‌انجامد. (محمدزاده، ۱۳۹۲).

بسیاری از عقب ماندگان ذهنی، نسبت به سایر درمانها کمتر جواب می‌دهند و همین، ضرورت استفاده از هنر درمانی را نمایانتر می‌کند. (صادق الحسینی، ۱۳۹۰).

رنگآمیزی و هنر درمانی به آنها این اجازه را می‌دهد تا رفتارهای منفی خود را به سوی یک تعادل مثبت هدایت کنند. (هنلی، ۲۰۰۷)

اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق؛ بیشتر از آن جهت است که در درمان کودکان عقب مانده ذهنی، از فنون رنگآمیزی مرحله‌ای بصورتی که ارائه شده است اکنون نه تنها در ایران، بلکه در سایر کشورهای جهان نیز از

شمس (صدرالسادات- اسفندآباد، ۱۳۸۰)

تصویر منفی نسبت بخود و پایین بودن سطح عزت نفس از ویژگیهای شخصی افراد عقب مانده ذهنی به ویژه عقب ماندگان خفیف و متوسط است. این افراد از تفاوت‌های خود با دیگران، ناتوانی در برآوردن انتظارات اطرافیان و عقب ماندگی فرآیند خود از همسالان، آگاهی دارند و فراموشی در زمینه‌های کلامی بیشتر از زمینه‌های عملی در آنها مشهود است. اینهlderابر اساس نظریه پیاژه طرحی را ارائه کرده است که در آن عقب ماندگان ذهنی را تقسیم بندهی کرده و می‌گوید که عقب ماندگان ذهنی مرزی تنها از عهده ترسیم و رنگآمیزی شکل‌های ساده بر می‌آیند و چنانچه در محیط معمولی قرار گیرند و روشهای مطلوب و آموزش صحیح در مورد او اعمال گردد می‌توانند به سازگاری اجتماعی و شغلی و مهارت بالا، دست پیدا کنند.

انواع خط می‌تواند مفاهیم و قابلیت‌های بسیار متنوعی داشته باشد ولیکن در کل این خط است که تصویر را می‌سازد و به آن روح می‌بخشد. خط بعنوان پایه و اساس شکل‌گیری یک تصویر می‌تواند اطلاعات ارزنده‌ای درباره‌ی عمیقترين مسائل افراد را در اختیار ما قرار دهد و داده‌های ترسیمی و رنگآمیزی آنها، امکان اکتشاف منابع درونی و دستیابی به فرضیه‌های بارور

از آنکه کودکان گروه گواه و آزمایشی از آموزشگاه مریم عبیدی به شیوه گزینش تصادفی انتخاب شدند. از هریک از دو گروه خواسته شد تا اولین رنگآمیزی مرحله‌ای خود را انجام دهند و پس از آن از والدین و معلمان آنها درخواست شد تا پرسشنامه عزت نفس کوپر- اسمیت را درباره فرزندشان تکمیل کنند. سپس بر روی گروه آزمایشی تمرين‌های رنگآمیزی مرحله‌ای با قطر ۱۰ میلی‌متر انجام شد. پس از پایان تمرينات مجدداً از والدین و معلمان دو گروه آزمایش و گواه درخواست شد که آزمون کوپر- اسمیت را درباره فرزندشان تکمیل کنند.

ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش مقیاس کوپر- اسمیت و طرح‌های مرحله‌ای محقق ساخته، بوده است. با توجه به اینکه اعضای نمونه در گروه‌های کنترل و آزمایش عقب مانده ذهنی می‌باشند و قادر به تکمیل آزمون کوپر- اسمیت نیستند، از والدین آنها جهت ارزیابی فرزندشان خواسته شد تا آزمون را تکمیل کنند. سپس به منظور پایایی ارزیابی، از معلم آنها نیز درخواست شد تا همین آزمون را درباره این کودکان تکمیل کنند. بدین ترتیب که دانش‌آموزان با همکاری معلمان مربوطه در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون به وسیله مقیاس عزت نفس کوپر- اسمیت سنجیده شدند. پرسشنامه عزت نفس به منظور سنجش بازخورد نسبت به خود در قلمروهای اجتماعی، خانوادگی، آموزشگاهی و شخصی فراهم شده است (کوپر- اسمیت، ۱۹۶۷). اصطلاح عزت نفس به

آن استفاده نشده است. بنابر این پژوهش حاضر با مطرح کردن یک موضوع جدید که تا حال به آن پرداخته نشده است، قصد دارد با اجرای علمی فنون رنگآمیزی مرحله‌ای و سنجش تاثیر آن بر عزت نفس کودکان عقب مانده ذهنی، یاری گر درمانگران در امر درمان؛ و مددکاران، مربیان و معلمان در امر آموزش عقب ماندگان ذهنی آموزش پذیر با روشهای ساده و عملی باشد. سوالات اصلی پژوهش حاضر این بوده است که آیا تعیین میانگین نمرات آزمون کوپر- اسمیت در پس آزمون گروه گواه و آزمایشی اختلاف معناداری وجود ندارد؟ و آیا بین میانگین نمرات آزمون کوپر- اسمیت در پس آزمون گروه گواه و آزمایشی اختلاف معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

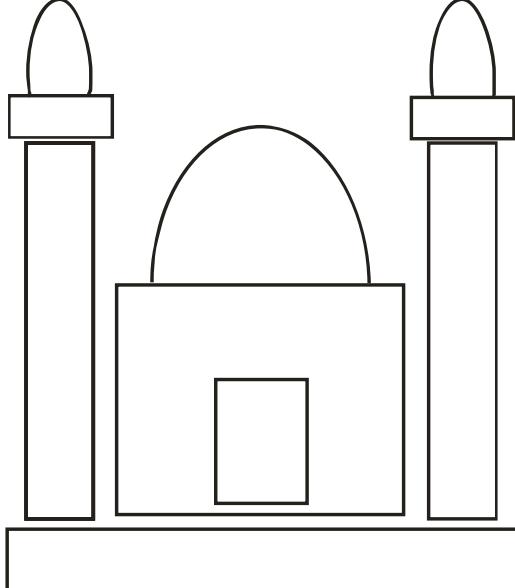
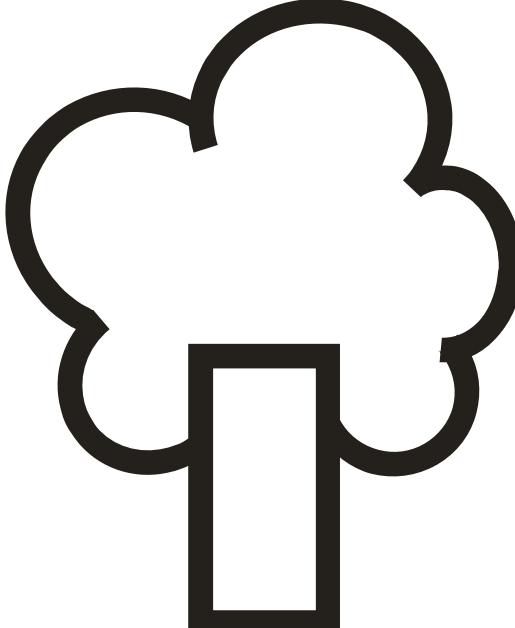
جامعه آماری این پژوهش شامل عقب مانده ذهنی آموزش پذیر که در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ در مدارس استثنایی شهر تهران مشغول به تحصیل بودند؛ هستند، که نمونه مورد مطالعه از بین آنها انتخاب گردید. روش نمونه-گیری تصادفی چند مرحله‌ای است بدین ترتیب که ابتدا به اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران سپس با اخذ معرفی به اداره آموزش و پرورش استثنایی شهر تهران مراجعه شده است و بعد از بررسی‌های لازم مدرسه مریم عبیدی، واقع در منطقه ۱۱ شهرداری شهر تهران انتخاب و از پس اجازه تحقیق، از تعداد ۲۰ دانش-آموز معرفی شده و در دسترس، به صورت تصادفی ۱۰ نفر در گروه آزمایش و ۱۰ نفر در گروه کنترل جای گرفتند. پس

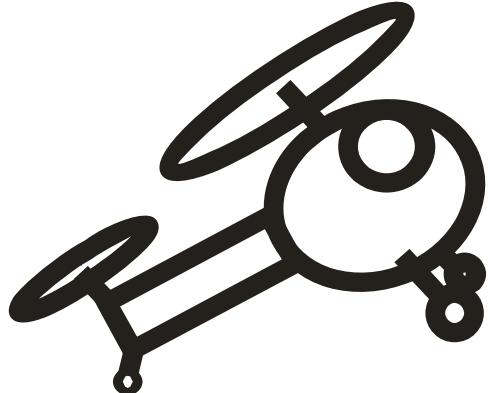
شافعی (۱۳۷۰) با روش دو نیمه کردن ضریب ۸۷/ . را گزارش کرده است . در بررسی روایی آزمون کوپر اسمیت، ثابت (۱۳۷۵) و نایبی فرد (۱۳۸۲) روایی همگرایی مثبت بین آزمون کوپر اسمیت و آزمون عزت نفس آیسنک به دست آوردند . این میزان در پژوهش ثابت ۸۰/. و در پژوهش نایبی فرد ۷۸/. بوده است . همچنین ضرایب اعتبار این آزمون با روش باز آزمایی برای دختران و پسران به ترتیب ۹۰/.۹۲/. گزارش شده است . از برنامه رنگآمیزی مرحله‌ای محقق ساخت به منظور مداخله آزمایشی استفاده گردید . ابزاری که در این پژوهش به منظور مداخله آزمایشی و برای ارتقاء عزت نفس روی نمونه‌های مورد بررسی، استفاده گردید یکی از انواع رنگآمیزی‌ها، رنگآمیزی مرحله‌ای است، که با مداد رنگی اجرا می‌شود . این تست، بصورت گروهی و در ۱۱ جلسه بکار برده شدند قطر خطوط محیطی این طرحها از یک میلی‌متر تا ده میلی‌متر تغییر می‌کنند . در این پژوهش؛ ابتدا ۱۱ نوع نقاشی متفاوت با خطوط محیطی مختلف که با برنامه کرل با ورژن ۱۲ طراحی شده بود، تمام طرح‌ها (تقرباً هر هفته دو طرح) را در مدت ۴۰ روز کاری ، جهت رنگآمیزی با مداد رنگی به دو گروه آزمایش و گواه ارائه شد، با این تفاوت که قطر خطوط نقاشی‌های گروه گواه ۱ میلی‌متر ثابت در تمامی جلسات ولی قطر خطوط نقاشی‌های گروه گواه ۱ میلی‌متر تغییر به ترتیب ۱۰-۹-۸-۷-۶-۵-۴-۳-۲-۱-۰-۱-۰-۹-۸-۷-۶-۵-۴-۳-۲-۱ میلی‌متر متغیر بود . داده‌ها با استفاده از آزمون SPSS نرم افزار نسخه ۲۱ تحلیل

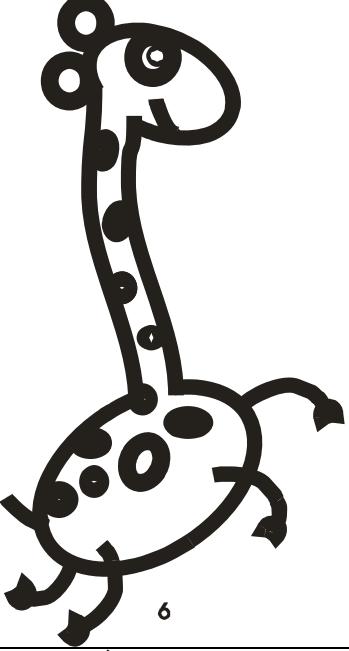
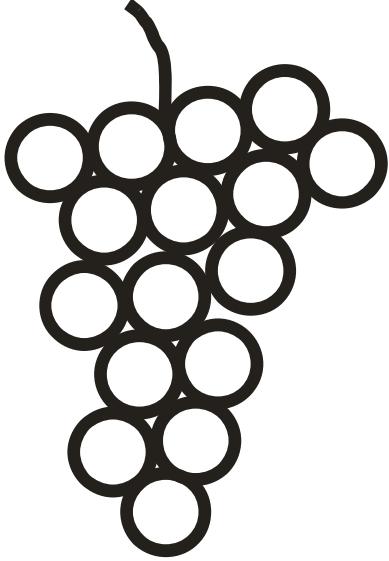
قضاتی که افراد صرفنظر از اوضاع و احوال نسبت به خود دارند، اشاره دارد و این معنا، مبین درجه اطمینان یک فرد، به ظرفیت موفقیت و به ارزش اجتماعی و شخصی خویشتن است، اطمینانی که بازخوردهای اتخاذ شده در قبال موقعیتهاي معمولی زندگي اجتماعي، تحصيلي و حرفه‌اي) ترجمان آنها هستند . بدین ترتیب، مقیاس به منظور ارایه یک سنجش قابل اعتماد و اعتبار در باره‌ی عزت نفس فراهم شده است . پرسشنامه عزت نفس (SEI) شامل ۵۸ ماده است که احساسات، عقاید یا و اکنش‌های فرد را توصیف می‌کند . (کوپر اسمیت، ۱۹۹۷) ضریب هرز و گولن (۱۹۹۹) ضریب آلفای ۸۸/. را برای نمره کلی آزمون گزارش کرده‌اند . همچنین جهت سنجش روایی بین نمره کل آزمون با خرد مقياس روان آزرده گرایی در آزمون شخصیت آیسنک، روایی و اگرای منفی و معنادار و با خرد مقياس برون گرایی روایی همگرایی مثبت معنادار به دست آمده است . ادموند سون و همکاران (۲۰۰۶) نیز ضریب همسانی درونی ۸۶/. تا ۹۰/. را برای آزمون عزت نفس کوپر اسمیت گزارش کرده‌اند . کوپر اسمیت و دیگران (۱۹۹۰) ضریب باز آزمایی را بعد از پنج هفته ۸۸/. و بعد از یک سال ۷۰/. گزارش کرده‌اند . با روش باز آزمایی ضریب اعتبار این آزمون در ایران با فاصله چهار هفته و دوازده روز به ترتیب ۷۷/. و ۸۰/. گزارش شده است . ضریب همسانی درونی گزارش شده بین ۸۹/. تا ۸۳/. در مطالعات مختلف متغیر بوده است . پور

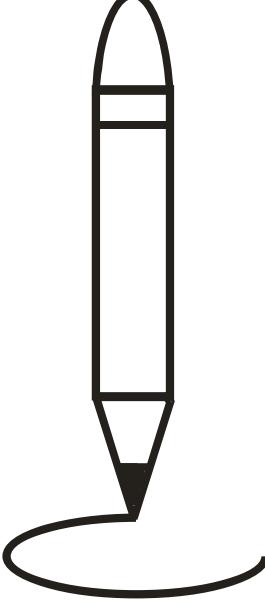
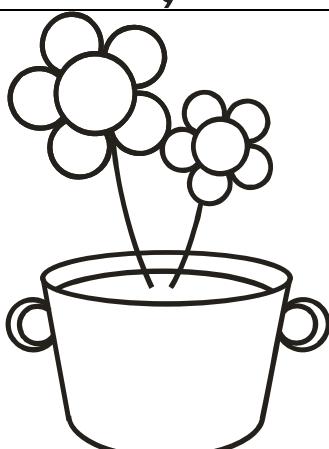
شد. تعداد جلسات و طرحهای آزمایش در جدول ذیل ارائه مربوط به هر جلسه، برای گروه شده است.

تعداد جلسات و طرحهای مربوط به هر جلسه، برای گروه‌های گواه و آزمایش

جلسات	موضوع	طرح‌ها (از یک تا یازده) برای گروه آزمایش
اول	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 1
دوم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگ آمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 2

جلسات	موضوع	طرح‌ها (از یک تا یازده) برای گروه آزمایش
سوم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 3
چهارم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 4
پنجم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 5

جلسات	موضوع	طرح‌ها (از یک تا یازده) برای گروه آزمایش
ششم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 6
هفتم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 7

جلسات	موضوع	طرح‌ها (از یک تا یازده) برای گروه آزمایش
هشتم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 8
نهم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 9
دهم	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	 10

جلسات	موضوع	طرح‌ها (از یک تا یازده) برای گروه آزمایش
یازده ۶	ایجاد ارتباط با آزمودنی و توضیح چگونگی رنگآمیزی (در هر جلسه تکرار می‌شود)	

شده (در داده‌های مربوط به پیش آزمون و پس آزمون هر دو گروه پژوهشی) کوچکتر از شاخص $20/0.5$ در آزمونهای دو دامنه ($1/96$) است. بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت توزیع داده‌ها با توزیع بهنجار با اطمینان 95 درصد تائید می‌شود. توزیع داده‌های پژوهش، توزیع بهنجار است.

یافته‌های پژوهش
با توجه به اینکه یکی از پیش فرضهای این دسته از آزمونهای آماری بهنجار بودن توزیع داده‌های است، برای این منظور با استفاده از آزمون آماری کولموگروف- اسمیرنوف^۲ بهنجار بودن توزیع داده‌های حاصل از اندازه‌گیری متغیر وابسته پژوهش مورد بررسی قرار گرفته که نتایج آن در جدول ذیل گزارش شده است. داده‌هایی که مقدار p آنها بزرگتر از $0/05$ باشند نرمال می‌باشند.

جدول ذیل نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف برای بررسی بهنجار بودن داده‌ها پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه شاخص Z محاسبه

². Kolmogrov-Smirnov

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف برای بررسی بهنجار بودن داده ها پژوهش

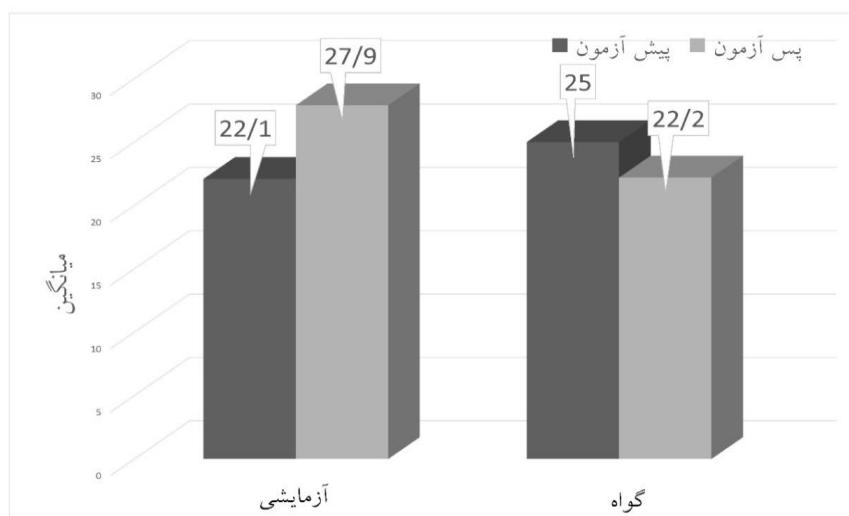
سطح معناداری	شاخ	بیشترین تفاوت های			انحراف استاندارد	میانگین	
		منفی	ثبت	قدرمطراق			
۰/۴۰۸	۰/۸۸۹	-۰/۲۸۱	۰/۱۶۰	۰/۲۸۱	۱/۹۱۱	۲۲/۱۰	پیش آزمون (آزمایشی)
۰/۱۶۱	۱/۱۲۲	-۰/۳۵۵	۰/۲۴۵	۰/۳۵۵	۱/۵۹۵	۲۷/۹۰	پس آزمون (آزمایشی)
۰/۱۷۱	۱/۱۰۹	-۰/۱۴۹	۰/۳۵۱	۰/۳۵۱	۲/۵۸۱	۲۵/۰۰	پیش آزمون (گواه)
۰/۴۵۵	۰/۸۵۷	-۰/۲۷۱	۰/۲۵۶	۰/۲۷۱	۲/۷۴۰	۲۲/۲۰	پس آزمون (گواه)

اطلاعات توصیفی داده های آماری تحقیق در جدول ذیل ارائه شده است.

میانگین و انحراف معیار آزمون کوپر- اسمیت در پیشآزمون و پسآزمون گروه تجربی و گروه کنترل

گروه	نوبت	عدد	میانگین نما	استاندارد	انحراف اریانس	کمینه	یشینه
آزمایشی	پیش آزمون	۱۰	۲۲/۱۰	۱/۹۱۱	۳/۶۵۶	۱۸	۲۴
	پس آزمون	۱۰	۲۷/۹۰	۱/۵۹۵	۲/۵۴۴	۲۵	۲۹
	پیش آزمون	۱۰	۲۵/۰۰	۲/۵۸۱	۶/۶۶۷	۲۲	۲۰
گواه	پس آزمون	۱۰	۲۲/۲۰	۲/۷۴۰	۷/۵۱۱	۱۵	۲۴
	پیش آزمون	۱۰	۲۲/۱۰	۱/۹۱۱	۳/۶۵۶	۱۸	۲۴

میانگین نمره آزمون کوپر اسمیت در دو زیرگروه پژوهشی به شرح ذیل می باشد.

میانگین نمره آزمون کوپر اسمیت در دو زیرگروه پژوهشی

درصد فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت میانگین نمره‌های افتراقی پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه آزمایشی و گواه رد می‌شود. رنگآمیزی مرحله‌ای بر عزت نفس کودکان عقب مانده ذهنی تأثیر مثبتی دارد.

جدول ذیل نتایج آزمون t مستقل میانگین‌های افتراقی دو گروه آزمایشی و گواه نشان می‌دهد. با توجه به اینکه شاخص‌های t مشاهده شده $(7/473)$ بزرگتر از شاخص 0.000 بحرانی با درجه آزادی 18 در آزمونهای دو دامنه $(2/101)$ است بنابراین با اطمینان 95%

نتایج آزمون t مستقل میانگین‌های افتراقی دو گروه آزمایشی و گواه

آزمون میانگین دو گروه مستقل					آزمون یکسانی واریانس ها	F	انحراف استاندارد	میانگین	گروه
سطح معناداری	t	درجه آزادی	خطای استاندار	تفاوت میانگین-ها					
0.000	$/473$	18	$0/150$	$8/60$	$0/643$	$2/485$	$5/80$	آزمایشی	
						$2/658$	$-2/80$	گواه	

ی اولیه شده‌اند. اکثر کودکان عقب مانده آموزش‌پذیر مورد مطالعه از رنگهای متنوع استفاده کردند و تعادل و تناسب و ترکیب را تا حد زیادی در رنگآمیزی-هایشان رعایت کردند و این نوید را می‌توان داد که رنگآمیزی با ضخامت خطوط محیطی مرحله‌ای علاوه بر افزایش عزت نفس کودکان می‌تواند در امر آموزش نیز راهگشا و نوید بخش باشد. بالاخره اینکه کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر قوانین رنگآمیزی و همین طور تعادل در رنگآمیزی را به شیوه مرحله‌ای رعایت می‌کنند و کمتر دچار بیرون زدگی می‌شوند.

در این پژوهش نواقص و مشکلاتی وجود داشت. بررسی حاضر در یک منطقه شهر تهران صورت گرفت لذا با توجه به تعداد نمونه مورد بررسی در مورد تعمیم نتایج آن به کل کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر باید احتیاط

بحث در نتایج نتایج نشان داد که رنگآمیزی مرحله‌ای بر روی عزت نفس کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر تأثیر مثبتی دارد. این یافته‌ها موافق با مطالعات موهان (2001) ، هاشمیان و همکاران (1392) ، رجبپور فرخانی و همکاران (1391) و سجاد پور و همکاران (1392) بود. معنایی عمیقی در رابطه با رنگآمیزی مرحله‌ی طرح‌های گرافیکی و افزایش عزت نفس در کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر و هنری معنایی عمیقی نهفته شده است. قطر ضخیم و پهن خطوط محیطی طرح‌ها یک حس اطمینان و جسارت در رنگآمیزی را به کودکان عقب مانده ذهنی آموزش‌پذیر القاء کرده است. از آنجایی که خطوط محیطی از جلسات دوم به بعد به تدریج باریکتر شده‌اند ولیکن کودکان عقب مانده ذهنی کمتر دچار تزلزل و برگشت به سطح مهارت ناشیانه-

گرفته است لذا بهتر است در سایر مناطق نیز بررسی‌های مشابهی صورت پذیرد. توصیه می‌شود تحقیق رنگ‌آمیزی مرحله‌ای در سایر سطوح هوشی کودکان عقب مانده نیز مورد پژوهش قرار گیرد. به نظر می‌رسد فضای آموزشی چه از نظر طراحی محیطی مدارس و چه از نظر طراحی وسایل کمک آموزشی مناسب این نوع کودکان نیست.

کرد. عدم دسترسی به منابع مفید و موثر در مورد تحقیق حاضر، عدم همکاری خانواده‌های کودکان عقب مانده ذهنی با موارد تحقیقاتی، عدم دسترسی به کودکان و نمونه‌های بیشتر جهت پژوهش و نبودن فضای مناسب در مدرسه استثنایی برای اجرای تست‌های گروهی، از آن جمله موارد است پیشنهاد می‌گردد با توجه به اینکه پژوهش حاضر صرفاً در یک منطقه شهر تهران صورت

منابع

Afrooz, Gh, (2000).Slow-paced children's Psychology and rehabilitation (Mentally retarded). Tehran: Tehran University, publishing and printing institution

Bnijmaly, Sh, And Vahedi,H even. (1940). Mental hygiene and mental retardation. Tehran: Ney publication

Pourafkari, (2009). Summary of Psychiatry1: Behavioral Sciences - Clinical Psychiatry. Tehran:Shahreab Publication

Pourhadi Javad, (2013), <http://www.abkenarsalam.com>

Jaber Ansari, (1989), anthropology and Art psychology Tehran: Esperek

Javad Sadegholhoseini , (2014) , niyaysh.blogfa.com

Jean Piaget and Baril Ebteholder(1990), Zeinab Tofigh, child psychology, Tehran: Ney Publication

Salimimanesh, R. (2000). Add our paradise. Tehran: Pune.

Sharifi, H, And Nikkhooi, R, (2011).Handbook of Psychological Assessment for clinical psychologists, counselors and psychiatrists. Tehran, Sokhan publication.

Sadrolsadat, g. And Shams Esfandabad, h. (2001). Self-esteem in children with special needs. Tehran University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences.

MohammadZadeh,Fatemeh(2013)
<http://www.bestart.blogfa.com/lpln>

Mehdi Gharachedaghi, (1991), the psychology of creativity, Tehran: Shabahang

Chermet- Carroy, S. (1990). Comprenezvotre enfant par sesdessins, edition menges

Daniel Romar ,Elaine Walker .(2007). Brain And Nervation Children of Romania „, Oxford Universiry Press .

Demeyer.W.(1974). Le test du dessin d'un arbre. Editest, Bruxelles

Gary GrothMarnat (1997) , "Handbook of psychological assessment 94 thed

Gear Heart B .R .Kitton F.W.(1996) "The trainable Retarded "Mosby Company.

Heber M.(1990) Epidemiology of Mental Retardation .Springfield .New York.

Prentice-Hall. Fifth edition. 1987.

Kirk, A.S. (1944) "Education Exceptional Children .Onio ,Merrill .

Kolb .Brodie, Modern Clinical Psychiatry W. B. Saunders Company .Tenth Edition, 1982.

Macmillan, D.(1987) Mental retardation in school and society "Boston ,Brown .

Robert M .Smith (1981) "An Introduction to mental Retardation "McGraw-Hill Book Company New York.

William A. Mehrens, (1986)
Reading in measurement and evaluation
education and psychology .U.S.A.